

**Lydbilleder –
se lyden
og hør billederne!**

●rd, billed, lyd

**MUSEET
FOR
SAMTIDS
KUNST**

Lydbillede – se lyden og hør billederne!

Lydkunst giver os mulighed for at opleve verden
ikke kun med øjet og følesansen, men også gennem øret.

Lydkunst

Lydkunst er en kunstart, der har fokus på lydens mange udtryksformer. En lydkunstner arbejder ofte på tværs af skulptur, billedkunst, musik, performance og teater. Lydkunst er et tværfagligt fænomen, der blander mange forskellige udtryk, som både kan ses og høres. Lyd udstrækker sig i tid og fylder rummet med sin klang. Lydens "billede" er, hvad man ser, hører og sanser. Lydkunstneren bruger lyd til at skabe sit værk med, som f.eks. en kunstmaler bruger forskellige oliefarver. Lydkunst kan have mange udtryksformer: lydskulpturer, lydinstallationer, lydkunst i det offentlige rum m.m.

At se med ørerne

Lyd og billede er tæt forbundne, både i vores drømme, fantasier og konkret. Lyd kan fremkalde billeder og skabe associationer og få os til at tænke på bestemte ting og huske bestemte oplevelser – som f.eks. en ferie, en forelskelse eller en udflugt i naturen. Lyd skaber erindringsbilleder. Selv dufte forbinder vi med lyde. Alle lyde har et ophav, et sted de kommer fra. Det kan

være lyde fra hverdagen, naturen eller lyde fra akustiske instrumenter, over pladespillere, grammofonplader, cd'er til de nyeste medier. Det kan også være rent elektronisk frembragte lyde eller kroppens eller stemmens lyde.

Stilhed og støj

Fuldstændig stilhed eksisterer ikke. Selv i et lydtæt rum, hvor ingen lyde udefra trænger ind, kan man høre noget. Man kan høre hjertet slå og blodet, der pumper rundt i kroppen. Der findes et indre univers af lyde i vores krop, vi skal bare vende vores opmærksomhed mod dem. Støj er de lyde omkring os, vi normalt ignorerer, eller slet ikke lægger mærke til! Men hvorfor er disse lyde ikke lige så gode som andre? – Og giver det overhovedet mening at skelne mellem lyd, musik og støj? Mange kunstnere har nedbrudt dette skel og opfatter f.eks. kroppens lyde og lyde fra hverdagens gøremål f.eks. at lave mad eller at gøre rent, som musik. Faktisk bliver alle former for lyd brugt på lige fod i lydkunst. Der er ingen lyd, der har forrang frem for en anden.

John Cage

Den amerikanske komponist, billedkunstner og forfatter John Cage (1912-1992) står i dag som en af det forrige århundredes mest betydningsfulde kunstnere. Han forsøgte at nedbryde skellet mellem musik og støjlyde og udfordrede således vores opfattelse af begrebet musik. Han sagde bl.a.: *"Jeg bliver altid forbløffet, når folk spørger mig: "Mener du virkelig at musik bare er lyde?" Det mystiske er da, hvordan kan de forestille sig at musik er noget som helst andet end lyde"*. Det var da også John Cage, der i 1952 komponerede et af forrige århundredes provokerende lydværker, nemlig værket *4'33"*. En pianist sætter sig til flyglet i en koncertsal og hæver og sænker hænderne tre gange inden for et bestemt tidsinterval. Det var en markering af de tre satser, stykket bestod af, men han spillede ikke på noget tidspunkt på tangenterne. Her skal vi selv høre og forstå, at der altid er en musikalsk oplevelse til stede. I dette tilfælde var det lyde fra de andre koncertgæster og omgivelserne. Det, der før var baggrundsstøj, bliver nu forgrund, selve værket.

Når lyd får form og rum

Lydkunst hører til gruppen af kunstarter, der forløber i en udstrækning af tid – ligesom en film, et skuespil eller en ballet. Men lydkunst er også en kunststart, der skaber rum. I stereo kan man have en klar fornemmelse af, hvad der er højre og venstre, og opleve, at lydene flytter sig fra den ene side til den anden. Lydene kan skabe forgrund og baggrund, og gennem brug af forskellige effekter som rumklang og ekko kan man skabe forskellige typer rum. Lydkunstneren og forfatteren R. Murray Schafer (f. 1933) arbejder i denne forbindelse med en metode, han kalder *"Earcleaning"* –

træning i nuanceret lytning", der bl.a. arbejder med tre forskellige opdelinger af lyd. Først er der "grundtoner", som er de lyde, der næsten altid er til stede, men som vi ikke altid er bevidste om. Det er f.eks. lyden af trafik, computere, køleskabe osv. Den anden gruppe lyde kalder han "signallyde", som mere er forgrundslyde. Det er f.eks. sirener og bilhorn. Den sidste type lyde er "lydmærker", som kun eksisterer på bestemte steder og tidspunkter. Det kan være rådhusklokkerne i København, fiskekutterne på Bornholm eller lydene fra et marked i Marokko. Det er lyde, der er unikke for stedet og tegner et portræt af det. Vi oplever et rum eller sted lige så meget med ørerne som med øjnene. I kraft af vores ørers indretning er lyd med til at orientere kroppen i rummet og give et meget præcist indtryk af rumlige dimensioner, arkitektur og materialer.

Træd indenfor og lyt!

At opleve og sanse lydkunst kræver en aktiv deltagelse fra modtagerens side. I en lydinstallation går den besøgende ind og oplever rummet og lyden på samme tid. Frem for at se på kunstværket tager man del i det – går ind i det. I modsætning til f.eks. maleri og skulptur, der er placeret i et rum, skaber installationen sit eget rum. En lydinstallation kan opleves af publikum som en sanselig og kropslig fortælling, der åbner for oplevelser, vi ellers normalt ikke får. Billeder, lyde, genstande og lys blandes til en helhed.

Lydkunstneren arbejder med rum som en arkitekt eller som en maler, der arbejder med farver og stemninger. Ligesom farver karakteriserer et rum som lukket, hvis det

er malet mørkt, og åbent, hvis det er lyst – på samme måde kan lyd være med til at gøre et rum til noget særligt og stemningsfuldt.

Se lyden og hør det sete!

Den tyske lydkunstner Rolf Julius (f. 1939) er inspireret af John Cages tanker om omverdenens lyde. I sine kompositioner anvender Julius optagne, konkrete lyde, fortrinsvis naturlyde eller lyde fra instrumenter, som han ændrer elektronisk til uigenkendelighed. Han forsøger bl.a. at give lydene i sine værker farve og give dem materiel karakter. Lydene kan således ifølge Rolf Julius både være gule, sorte, grå, ru, rustne, hårde, skarpe eller salte. For ham er det vigtigt at aktivere flere sanseområder hos tilskueren på samme tid: både høre-, føle- og synssansen. Det gør han f.eks. ved at strø farvet pigment på en højtalermembran, sådan at lyden fra højtaleren får pigmentet til at bevæge sig og danne mønstre. Der opstår på den måde en tæt forbindelse mellem det, man hører, og det, man ser, da lyden synliggøres i de mønstre, som pigmentet danner. Rolf Julius forsøger også at få folk til at se musikkens bevægelser og fysiske tilstedeværelse. Ved at fylde højtalere med forskellige materialer som f.eks. sand får lyden en overflade – det næsten bliver muligt at røre ved.

Endelig har Rolf Julius lavet værket *Musik für die Augen*, 1982 (Musik for øjnene), hvor han vender op og ned på syn og hørelse. Publikum får udleveret to små højtalere, som skal placeres på øjenlågene, og liggende på gulvet skal man så med øjnene "lytte" til og føle musikken, der strømmer ud gennem højtalerne.

Lydbillede udstillinger - Museet for Samtidskunst

Lydbillede-udstillingerne er museets tilbagevendende lydbilledebiennale. Hvert andet år sætter museet fokus på danske og internationale lydkunstnere, der arbejder i grænseområdet mellem musik, sprog og billedkunst. Siden museets start i 1991 er der afholdt udstillinger, der alle har været centreret omkring værker, som blander det visuelle med lyd og ord i forskellige udtryksformer. *Lydbillede-udstillingerne* undersøger løbende, hvordan disse udtryk forandres, bl.a. gennem anvendelse af nye medier og teknologi.

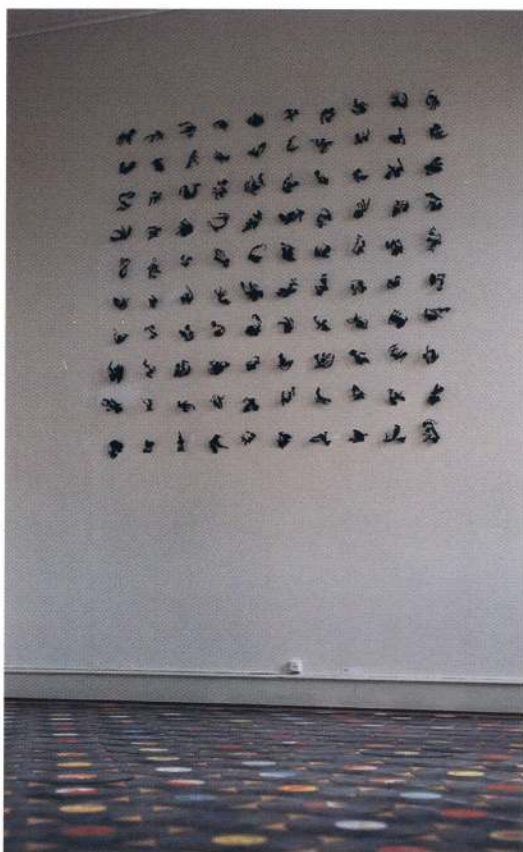
Træd på lyden

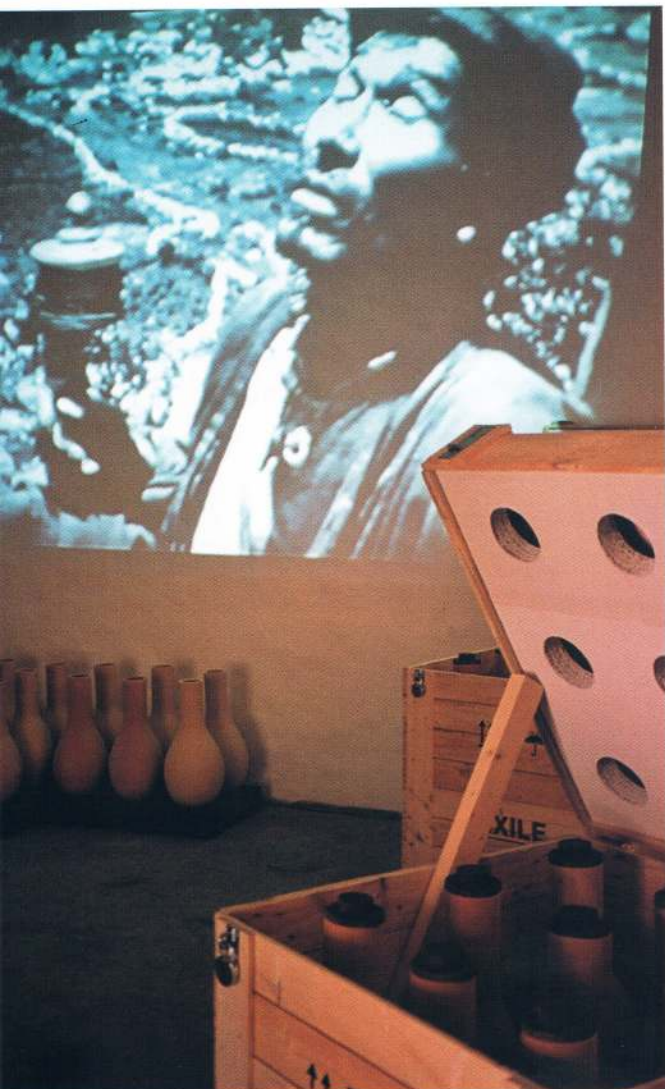
Footsteps, 1991

af Christian Marclay (f. 1955)

Footsteps var en lydinstallation, som bestod af lp'er, der var spredt ud over hele udstillingens gulvet, så publikum blev tvunget til at gå på værket. Lp'erne blev udstillet som genstande i installationen, mens lyden af fodtrin blev afspillet. Mange af dine sanser blev aktiveret samtidig. Du blev opmærksom på dine bevægelser, og din lydige orienteringsevne blev forstyrret af lyden fra de indspillede skridt. Ved at lægge lp'erne på gulvet lavede Christian Marclay

ikke bare et visuelt mønster, men han legede også med den besøgendes opfattelse af pladens skrøbelighed ved at tvinge ham eller hende til at gå på dem – og dermed i vores øjne ødelægge dem. Efter udstillingen havde publikums fodtrin og spor ridset lp'erne, så det oprindelige musiktykke var blevet ændret og havde fået et nyt lydunivers og et nyt visuelt udtryk ved de ridser, der var kommet.

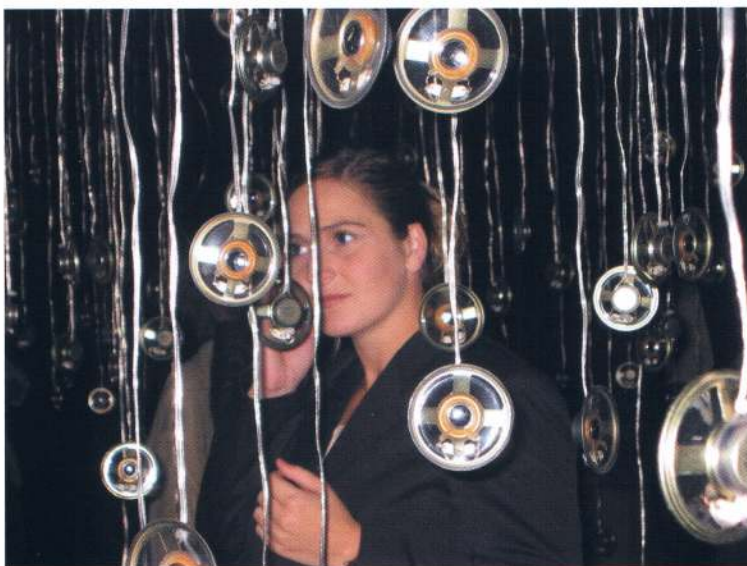

Lydens beholder

EXILE - 5 point ZONE, 2002
af Michael H. Kirkegaard (f. 1954)

Lyd, sang, musik og ordfragmenter fyldte rummet. Lydene strømmede ud fra 108 lerkrukker og dannede et lydbillede af Tibet i eksil. Installationen handlede om Tibets politiske situation – det ikke at kunne leve i sit eget land – men at folket stadig har formået at bevare og udvikle deres gamle kultur. Krukkerne, der symboliserede Tibets identitet, stod stadig i transportkasser, som hurtigt, på grund af omstændighederne, vil kunne pakkes og transporteres hjem. Krukkerne havde et lille trælåg, og du blev inviteret til at gå rundt og lægge øret til de enkelte krukker og høre lyde fra dagligdagen i Tibet: Børn der synger, en munk der messer, tibetansk rock, fugle der letter fra et tag m.fl. Væggen blev oplyst af en dokumentarfilm i sort/hvid optaget i Tibet ca.1938, før Kinas invasion og besættelse af landet i 1950.

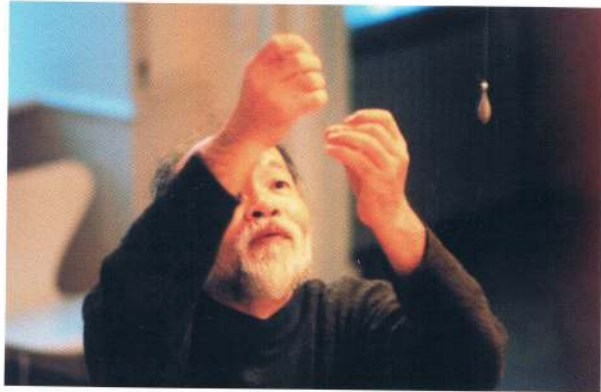

En skov af stemmer

Witness, 2000
af Susan Hiller (f. 1942)

En summen fyldte en gammel kirkeruin fra det 11. årh. Det var lyden fra hundredvis af små, flade højtalere, der hang ned fra loftet og afspillede lyden af en mangfoldighed af stemmer. Stemmer, der fortalte om deres møde med overnaturlige fænomener, så som ufoer, lyskugler på himlen etc. Beretningerne blev gengivet på originalsprogene: engelsk, spansk, italiensk, russisk m.fl. Du kunne bevæge dig rundt i denne

skov af højtalere og enten vælge at sætte en enkelt højttaler op til øret og blive vidne til et andet menneskes møde med en ufo, eller opleve værket som en totalinstallation. Susan Hillers installation handlede om tro og viden, om grænseområdet mellem det rationelle og det irrationelle. Ved at vise *Witness* i et kirkerum sættes forholdet mellem det overnaturlige og det religiøse således også i fokus.

Naturens hvisken

Sasayaki (hviskende), 1991
af Akio Suzuki (f. 1941)

I installationen *Sasayaki* bevægede du dig gennem en strøm af tørre, ophængte ahornblade. Akio Suzuki arrangerede installationen i en efterårsperiode. Som en brise gennem rummet slyngede bladene sig og efterlod en svag raslen, når man bevægede sig i rummet. Akio Suzuki er født i Japan og har gennem hele sit liv undersøgt og gjort studier i naturen: landskabet, havet

og vejrliget, med det formål at finde nye lyde. Akio Suzuki vil med sin kunst opfriske vores tilhørsforhold til de omgivelser, redskaber og objekter, som vi ser og bruger i vores dagligdag, ved nøje at betragte dem og lytte til dem. Han har ligeledes gennem årene opfundet en række lydinstrumenter, som refererer til de lyde, ekkoer og materialer, han møder i sine omgivelser.

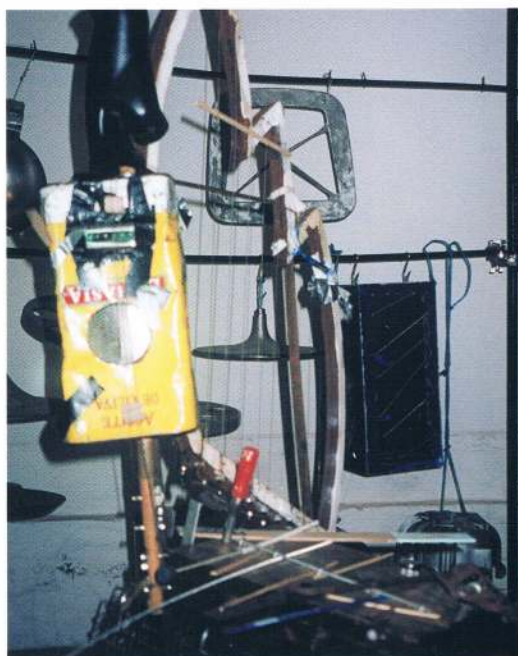

Skrot skramler

LI IV, 1999

af Global Guaranty Orchestra
alias Peter Ole Jørgens (f. 1958)
og Henning Frimann Larsen (f. 1960)

Lydinstitutionen *LI IV* var et kæmpe lydinstrument/lydskulptur bygget op af diverse metalskrot: badekar, stålvaske, træ, fjedre, stålwire, hjulkapsler, strenge m.m. Ud over den klanglige side havde *LI IV* også en stærk visuel side. Instrumentet blev til over en uge og havde sit eget liv som en installation, der hele tiden ændrede sig i opbygningsfasen, og som publikum blev tilbudt at spille på. Når kunstnerne afholdt deres eksperimenterende koncert, var publikum også til stede i selve skulpturen. Peter Ole Jørgens og Henning Frimann Larsen får inspirationen til deres musik fra deres mange rejser bl.a. til Afrika. De prøver at skabe et musikudtryk, der ikke refererer til noget men som forundrer og blander "alt muligt", for at skabe et musikudtryk, der kan opleves over alt på jorden.

Hak og pisk en lyd!

Song books – and more, 2002
(genopførelse)
af John Cage (1912-1992)

Song books af John Cage blev genopført af koret Ars Nova på Vikingskibsmuseet i Roskilde i forbindelse med Kulturbroprojektet *See Sound/Look at the Musik* på Museet for Samtidskunst. *Song Books* består af ca. 90 stykker for sangere inden for fire hovedtyper: sang, sang med elektronik, aktiviteter og aktiviteter med elektronik. Et udvalg af stykkerne og de forskellige aktiviteter blev opført forskellige steder i museet. Der var ikke nogen scene, og publikum blev opfordret til at vandre rundt, mens opførelsen foregik – på samme tid en koncert og en performance.

John Cage prøver med dette værk at opløse skellet mellem kunst og det daglige liv ved at bruge omverdenens lyde i kompositionen. De forskellige sangere og musikere blev bl.a. instrueret i at frembringe dagligdags lyde såsom piskning af mælk, hakning af grønsager eller lyden af kaffe, der bliver serveret. Dette skabte helt uventede lydlige sammensætninger og associationer hos publikum.

Lærernetværk og omvisninger

Museet har etableret et lærernetværk. Alle undervisere kan tilmelde sig og løbende få tilsendt materiale om museets skiftende udstillinger og andre aktiviteter.

Alle omvisninger planlægges i samarbejde med Tine Seligmann på tlf. 46 31 65 70 eller e-mail: tine@samtidskunst.dk

Der er mulighed for omvisninger tirsdag til fredag fra kl. 9.00 -15.00.

Museet for Samtidskunst

Museet for Samtidskunst har til huse i Palæet, lige ved siden af Roskilde Domkirke. Museet udstiller ikke permanent sin samling af værker, men synliggør gennem skiftende udstillinger og aktiviteter de strømninger, der løber gennem kunsten nu. Museets samling omfatter også eksperimenterende lydkunst, video- og installationskunst og en dokumentationssamling.

Yderligere oplysninger vedrørende museets samling fås hos Morten Søndergaard på tlf. 46 31 65 76 eller e-mail: morten@samtidskunst.dk

Museet for Samtidskunst

Palæet i Roskilde
Stændertorvet 3 D
4000 Roskilde

Tlf. 46 31 65 70
www.samtidskunst.dk
E-mail: tine@samtidskunst.dk

Åbningstider:

Tirsdag - fredag 11.00 -17.00
Lørdag - søndag 12.00 -16.00,
Mandag lukket.
Undervisningsinstitutioner har gratis adgang.

Transport:

Regionaltog til Roskilde station,
10 min. gang til museet.